

Introducció

De tornada a Barcelona, quan em preguntaven sobre la meua vida a Alemanya i que n'expliqués diferents esdeveniments, els oients m'animaven amb freqüència a escriure les meves memòries. No és una excusa per la meua decisió d'escriure-les, perquè he de reconèixer que ho he fet de molt bon grat. Com es pot esperar, el que explicava en aquestes tertúlies tenia generalment un caràcter anecdòtic. Les anècdotes i les impressions personals s'esdevenien sovint durant els viatges. Sobretot, quan era la primera vegada que visitava un país. La participació en congressos inherent a la meua feina professional ha multiplicat aquestes situacions. Podria semblar que les memòries tinguin el caràcter d'un llibre d'anècdotes, però seria una impressió falsa. Espero que a través de l'anècdota s'hi entrevegi el quefer del treball quotidià, que és el veritablement important en la vida d'una persona, encara que no es presti a ser explicat en una tertúlia.

L'any 1998, en el meu trasllat de Berlín a Barcelona, vaig desempallegar-me, per comoditat, d'una part dels volums de la meua correspondència, que les meves secretàries havien arxivat sempre acuradament. Vaig conservar els documents de caràcter més oficial, fullets de congressos i part de la correspondència privada que volia mantenir. En aquells anys no pensava escriure les meves memòries i mai no he portat un diari personal. El contingut de la meua narració es basa en la resta d'arxius que vaig conservar i, sobretot, en el record. Amb tots els inconvenients inherents a la subjectivitat per manca d'una documentació exacta, i amb l'avantatge d'una selecció d'aquells esdeveniments que es van gravar en la meua memòria. A més d'anècdotes, en aquestes pàgines es reflecteixen aquells esdeveniments i persones que van deixar empremta en el record i, en alguns casos, en la meua vida. Els meus 63 anys a l'Opus Dei, tant la meua vocació personal com l'aventura de donar-lo a conèixer a Alemanya, són records que no necessiten l'ajuda d'arxius.

Un altre aspecte que reflecteixen aquestes memòries és la meva feina professional. Encara que dic un altre aspecte, es tracta d'una sola realitat, que forma una unitat de vida. Per aquest motiu, tots dos aspectes es relaten en els diferents capítols, sense solució de continuïtat. He procurat seguir un ordre cronològic fins on m'ha estat possible. M'he saltat aquest ordre en els esdeveniments que van succeir en un temps diferent, però estan relacionats entre si, i formen una unitat que vaig voler mantenir.

Els meus anys a Berlín em van permetre viure una història d'Europa singular, al costat d'un mur que testificava de manera patent l'existència de la guerra freda, alhora que migpartia la ciutat i el continent europeu. Vaig tenir ocasió de viure de prop la construcció del mur de Berlín. Encara més de prop la seva caiguda. No és estrany que dediqui una atenció especial als països de l'est europeu, que es deien socialistes i nosaltres anomenàvem comunistes, o satèl·lits de Rússia. A través de les situacions experimentades en nombrosos viatges a aquests països, he intentat reflectir les meves impressions d'aquells anys. No van ser només vivències polítiques. Van ser sobretot trobades personals i amistats que ni les diferències ideològiques ni el mur van aconseguir excloure.

La meva feina de neuropatòleg va consistir en l'estudi del substrat morfològic de les malalties del cervell. Quan en parlo faig èmfasi en els camps en què he contribuït personalment, o en què han treballat els meus col·laboradors a Berlín. Encara que no es tracta d'una exposició exhaustiva, dóna una idea del desenvolupament, al llarg de mig segle, dels nostres coneixements sobre la patologia cerebral. Ara, tenint en compte l'acceleració exponencial d'aquests coneixements, els que vam aconseguir al segle xx poden semblar relativament modestos, però per als que en vam viure el desenvolupament van ser fascinants, com ho és el mateix cervell. Va ser sobretot la meva activitat de neuropatòleg el motiu dels meus freqüents viatges a tot el món per assistir a congressos i fer conferències.

En l'última part de les memòries, es produeixen canvis dràstics tant en el meu treball a la Universitat com en l'escena de la meva activitat, que passa de Berlín a Barcelona. Comença una etapa nova, a una edat que dóna peu a suposar que sigui l'última. Com correspon a unes memòries, la descripció de l'inici i primera història de la Universitat Internacional de Catalunya, que ja es coneix com la UIC, continuen reflectint els meus records, amb la diferència que són records recents i més fàcils de comprovar. A diferència de l'Institut de Neuropatologia de Berlín, que ja no existeix. M'alegra

veure que la UIC és un projecte amb un gran futur. Malgrat que els anys passen, he d'agrair als estudiants, administratius i docents de la UIC que no em senti vell.

Pel que fa al canvi de localització geogràfica, em sento perfectament a casa. No només perquè Barcelona és la meva ciutat natal, sinó sobretot perquè les fronteres d'Europa s'han difuminat. Encara que de vegades sembla que està estancada o fins i tot trontollant, la Unió Europea és una realitat, que va molt més enllà que l'euro. Des de la meva arribada a Bonn el 1953, la Unió Europea es va convertir en el meu ideal polític. Vaig seguir amb entusiasme les diferents etapes de la seva realització inicial. Tenint en compte que encara a principis de la dècada dels cinquanta vaig sentir parlar a Alemanya de l'*erbfeind* (enemic hereditari) referint-se a França i en aquesta última de *cochons* (porcs) referint-se als alemanys, evidentment s'ha aconseguit molt. Encara que fascinats per l'economia i els seus vaivens no ho apreciem. Més tard, el meu ideal d'Europa es va intensificar, mitjançant els contactes amb els països de l'est europeu. En els meus viatges als diferents continents, tot i les moltes vivències i amistats entranyables, mai no he tingut la sensació d'estar geogràficament a casa, com tinc en qualsevol país d'Europa.

Barcelona - Pirineu - Barcelona

PRIMERA INFÀNCIA - RONÍ - VIDA DE PASTOR

Un petit inconvenient per parlar una mica de la meva infància és el fet que no em queden pràcticament familiars a qui pugui preguntar, llevat de dues cosines més grans que jo i un cosí de la meva edat, que com és lògic tampoc saben res de la meva infantesa. Em veig doncs obligat a recórrer a records més o menys vagues, dels quals probablement alguns no són originals de la meva memòria sinó que han quedat com a tals perquè els devien explicar alguna vegada els meus pares quan vivien.

El meu pare: Enric Cervós Mestres procedia del Pallars Sobirà, una zona en aquell temps remota dels Pirineus. Tot i que ara s'ha estès una mica, llavors el cognom Cervós estava molt limitat al Pallars, Andorra i la Seu d'Urgell. La meva mare: Celestina Navarro Juvenic era nascuda a Barcelona, on el seu pare —el meu avi Joan— s'havia establert en marxar de casa de Cubelles per desavinences amb el seu pare, és a dir el meu besavi, que era un jugador empedreït i havia acabat arruïnant la família. Amb el temps va posar en marxa una casa de menjars al carrer Valldonzella i va aconseguir fer una fortuna respectable. Va recuperar la hisenda que havia dilapidat el besavi i va encarregar a uns masovers que conreessin les vinyes. Va convertir una petita casa de pagès, al carrer Sant Antoni 27, en una casa d'estiueig. L'any 1921 la família Navarro van ser els primers estiuejants de Cubelles, localitat que en l'actualitat cada estiu acull més de 20.000 estiuejants.

Vaig néixer el 9 de gener de 1930 en un barri de Barcelona que té un nom una mica curiós: el Poble-sec. Suposo que això de sec es refereix al fet que en el seu temps havia estat un terreny humit o pantanós que després es va assecar. Però això només es pot referir a una petita franja tocant a l'avinguda del Paral·lel, ja que la major part del barri es troba ja en els vessants de la mun-

tanya de Montjuïc. El Poble-sec es va començar a construir un cop enderrocades les muralles de Barcelona el 1854. De fet va ser el primer eixample de Barcelona, anterior al d'Ildefons Cerdà, que és el que ara ha quedat amb el nom d'Eixample.

La meva família vivia a la planta baixa del número 4 del carrer Salvà, metge català del segle XIX. La casa ja no existeix perquè els números 2 i 4 s'han inclòs en un nou edifici. La planta baixa del 4, quan jo vaig néixer, era una botiga de merceria, que portava la mare. Com solia passar llavors vaig néixer a casa, ja que només es naixia en una clínica quan s'esperaven complicacions, que no va ser el meu cas. Vaig rebre el baptisme, el 26 de gener, a l'església de Santa Madrona, a uns cent metres d'on era casa nostra. La meva germana gran Enriqueta portava el nom del meu pare i, encara que la majoria dels homes de la família de la meva mare es deien tradicionalment Joan, a causa de l'entusiasme catalanista del moment, sobretot de la meva mare, em van batejar amb els noms: Jordi, Joan i Josep Oriol.

Com és lògic no puc explicar res dels primers mesos o anys d'infantesa, encara que la mare sempre explicava com duent-me a coll vam anar tots dos a la Rambla amb la multitud que celebrava la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931, és a dir quan jo ja tenia quinze mesos. No sé si el pare ens hi va acompanyar, però ho dubto molt perquè, com que provenia d'una família tradicionalment carlina del Pallars Sobirà, cal suposar que no era un entusiasta del nou règim. A més la seva posició de directiu, com a gerent de la fàbrica alemanya de les màquines de cosir Naumann, tampoc compaginava gaire amb l'alegria popular que va rebre la República.

Portaven la botiga la mare i una serventa, Assumpció de Saifores, anomenada així pel llogaret del Penedès d'on provenia. Encara que la mare em va explicar que em tenia un gran afecte, només en tinc una memòria vaga. Una de les poques coses que recordo del barri és que, al capvespre quan feia bon temps, anava a un bar, que crec que es deia Carbó, que estava a pocs metres de casa a l'avinguda del Paral·lel, per estar amb el pare, que prenia el cafè allà amb alguns veïns. Com amb tantes coses relacionades amb la meva infància, el bar ja no existeix. Una cosa que s'ha conservat és El Molino, un típic cabaret del Paral·lel, que quedava a cinquanta metres de casa nostra.

Als quatre anys d'edat vam anar a viure a un pis del carrer Rosselló núm. 269 en una casa que ja no existeix. La van enderrocar

l'any 2003 i ara és part de l'Hotel Omm. Però del nostre pis —el 1r 2a— me'n recordo perfectament, ja que hi vaig viure fins a 1950 i els pares i la germana fins després de la mort de la meva mare el 1957. El primer col·legi, al qual em van dur els pares, va ser el de les germanes escolàpies a la travessera de Gràcia, però no sé exactament quan ni en recordo res.

Per aquell temps devia començar a aprendre el castellà jugant amb Miguel Macia (Miguelito), que vivia al tercer pis i que la seva família parlava el castellà. Jo fins llavors amb els meus pares i amb tota la família només havia parlat català. Com que en Miguel va aprendre també amb mi el català vam començar a viure el que molts anys més tard s'anomenaria el bilingüisme. Pel que em va explicar després la mare, sembla que aquest bilingüisme era una mica defectuós ja que ella recordava les rialles de tots els veïns que havien sentit, després d'una probable disputa entre en Miguelito i jo, com baixant l'escala li cridava: “¡te voy a echar de *capo* a la basura!”. El que és segur és que tot i les disputes que sol haver-hi entre nens no teníem cap problema lingüístic. Va ser el meu primer amic i l'amistat s'ha conservat durant tres quarts de segle fins avui dia.

Del començament i dels primers mesos de la guerra civil a Barcelona m'han quedat alguns records: el soroll del tiroteig que el 18 de juliol tenia lloc a la Diagonal, a mitja illa de cases del nostre pis, situat entre el passeig de Gràcia i Pau Claris. El pare va sortir a veure com anaven les coses i va explicar que acabava de presenciar com els militars que s'havien revoltat i, després d'haver estat derrotats pels milicians, s'havien refugiat al convent dels Carmelites, en sortir i lliurar-se, els anaven afusellant igual que als religiosos. També em va impressionar veure des del balcó de la meva habitació una família de la casa veïna, a la vorera amb les mans enlaire tots en fila i uns milicians apuntant-los amb fusells. Com he sabut després es tractava d'un registre a casa seva. Suposo que també en van fer un a casa, però no ens van treure al carrer i només recordo un milicià que, en veure que intentava amagar un rosari, deia a la meva àvia: “no s'hi amoïni, la meva mare també en té un”. Com que no em deixaven sortir de casa, jo sortia contínuament al balcó i recordo una mica les desfilades de milicians pel passeig de Gràcia que cantaven: “Saragossa ens la fumarem”, i de dones anarquistes que cridaven, “nens sí, marits no!”, una cosa el significat de la qual no entenia gens.

Quan va començar la guerra civil, es van tancar tots els col·legis religiosos i els meus pares em van dur a una acadèmia de la qual no recordo el nom exacte, em sembla que es deia Acadèmia

Salleras, però no he oblidat que després d'haver intentat punxar a altres alumnes amb la ploma amb què llavors s'escrivia, el mestre em va donar una bufetada i vaig començar a sagnar pel nas. Segurament no va ser cap bufetada forta, perquè recordo el mestre com una persona més aviat bondadosa. Però jo era un nen no només entremaliat sinó també molt escarransit. Això últim juntament amb el meu excessiu nerviosisme va ser un factor decisiu en el curs de la meva història en els anys que van seguir.

Al carrer Còrsega aproximadament a un quilòmetre de casa hi havia la fàbrica Elizalde, on abans de la guerra s'havien construït cotxes, entre d'altres l'Hispano Suïssa. Al començament de la guerra, després de la seva col·lectivització, es va utilitzar en la construcció d'armament i material de guerra, especialment bombes. En un bombardeig per mar, el creuer Canarias va estar disparant per destruir aquesta fàbrica. No sé si ho van aconseguir, però algunes granades van caure a poca distància de casa. Jo vaig estar dos o tres dies sense poder dormir i sense voler menjar. Si a això hi afegim la meva complexió més aviat feble, es comprendrà que els meus pares temessin el pitjor. Per aquest motiu van decidir enviar-me a casa dels oncles a Roní, un poble del Pirineu d'on procedia la família del meu pare i on encara hi vivien el seu germà, el meu oncle Lluís Cervós i la seva dona Rossenda Ampui.

En aquells temps, Roní era un llogaret amb setze famílies, uns cent habitants i unes dues-centes vaques. No era accessible ni per carretera ni per camí de carro. Tot el transport es feia a llom de cavalleria, sobretot muls i ases, que eren els únics que es movien bé pels camins pedregosos i escarpats. Des del pont que creua la Noguera Pallaresa més amunt de Rialp, calia pujar caminant costa amunt durant tres quarts d'hora, si s'anava de pressa. Ara no sé quants habitants té el poble, segur que no hi queda cap o ben poques vaques, però té carretera ja que en el terme hi ha els prats de Portainé, on nosaltres dúiem a pasturar les vaques i ara hi ha unes pistes d'esquí molt conegudes a Catalunya.

Els càlculs dels meus pares eren obvis: allà dalt, enmig dels Pirineus i lluny de tota ciutat important no sabia ni el que era la guerra ni passar fam. I així va ser durant un temps, no sé exactament quant, ja que en el record els temps de la infantesa semblen sempre més llargs del que són en la realitat per als adults. El meu pare pujava cada mes amb l'autobús de l'Alsina Graells, portava una mica de diners i altres coses de Barcelona, i jo era el nen consentit del poble, encara que sembla que em vaig adaptar bastant aviat a la vida rural pirinenca, o el que és el mateix a barallar-me amb els

altres nois, aprendre a tirar pedres i, a la nit, anar a robar fruita. Aquestes eren les nostres diversions favorites a les quals s'hi afegia els dies de festa anar a un lloc, a uns vint minuts del poble, des d'on s'albirava al fons de la vall, al costat de la Noguera Pallaresa, un tram de la carretera. El que ens interessava a nosaltres és que d'allí estant es podien veure els cotxes que passaven per la carretera. Si teníem molta sort, n'arribàvem a veure fins a més de cinc en l'espai d'una hora! No cal comentar que els temps canvien.

REFUGIATS A RIALP - VIDA DE PASTOR

Però hi va haver un moment que la situació va canviar. L'adaptació va esdevenir radical, completa i dolorosa. Cap al mes d'abril de 1938, el front de la guerra, que fins llavors havia estat per terres d'Aragó, es va desplaçar de forma ràpida i inesperada. La zona del Pallars i gairebé tot el Pirineu català, es va convertir en el front de batalla i pràcticament no es va desplaçar fins al final de la guerra. La línia del front passava precisament pel mig del terme de Roní. Vam ser evacuats i després de buscar la possibilitat de viure en cases de parents de la tia Rossenda a Caregue i Llessui, vam acabar en un habitatge per a refugiats a Rialp. Un poble que no s'ha de confondre amb la baronia de Rialb.

Els meus oncles havien perdut la hisenda i només ens havíem pogut endur les vaques, una mica de roba i alguns pernils i embotits. Jo no sé com s'ho van fer per alimentar els meus dos cosins, Joan i Lluís, i a mi, que em van considerar sempre com un fill més. Durant més d'un any vaig estar separat dels pares i només en vaig rebre una vegada una postal, a través de la Creu Roja de Suïssa, que deia: "els teus pares estan bé i t'estimen". Va passar exactament el contrari del que els meus pares havien previst, em trobava pràcticament al front i la fam també es feia notar.

Recordo que els meus somnis giraven al voltant del menjar i, no només els somnis, sinó també els pensaments durant el dia. Ens llevàvem d'hora per, alternativament jo o algun dels cosins, menar les vaques a pasturar, mentre els altres dos anaven a recollir llenya per a la llar i herba per als conills. Quan no estava amb les vaques, tant al migdia, havent dinat, com a la nit, havent sopat, anàvem al menjador dels soldats per recollir les sobres del ranxo i donar-lo als porcs, que guardàvem a les ruïnes d'una casa, que servia d'estable. Però abans de dur les sobres als porcs, sempre *investigava* si entre les restes hi havia algun tros de carn amb què poder esmorteir la fam, i sempre n'hi havia algun tros, és a dir que no ho passava

tan malament com el fill pròdig de l'Evangelí de sant Lluç, a qui aleshores jo desconeixia completament.

No tot eren deixalles, a finals d'estiu una menja exquisida eren les móres barrejades amb nous tendres, que en dèiem *xirigot*. És clar que això d'exquisit ni se'ns acudia, l'important era que ens feia oblidar la fam. Quan anava a la muntanya amb les vaques, la carmanyola amb tomàquet, ceba i cansalada que, amb un tros de pa, era la ració per a tot el dia, a les deu del matí acostumava a quedar completament buida. Llavors jo l'anava omplint amb gerds i maduixes. Havien de passar molts anys fins que llegís al *Canigó* de mossèn Jacint Verdaguer, que jo havia imitat Gentil que "collint gerds i maduixes un dia l'encontrí", però a mi no m'interessava trobar cap pastora sinó fer-me passar la gana. Per això jo procurava afegir a l'amanida de fruita una mica de llet de l'última vaca que havia parit.

Triava aquesta vaca perquè senzillament era la que tenia més llet, però també tenia un inconvenient: simultàniament als meus intents de munyir una mica, cosa gens fàcil per a les mans d'un nen de set o vuit anys, el vedell o la vedella també es presentaven a buscar el seu aliment. Jo procurava allunyar-los a puntades de peu, però això encara dificultava més el procés de munyir, si bé he de reconèixer que acabaven donant-me la preferència. En canvi un problema molt gran podria ser quan la vedella de la vaca que havia acabat de parir havia de quedar-se uns dies a l'estable fins que podia caminar bé. Llavors la mare intentava tornar a l'estable amb la cria i jo la perseguia, però ella encara corria més de pressa, i no la podia avançar. L'única solució era pujar pel vessant ràpidament per donar-li la volta, és a dir un veritable exercici gimnàstic ja que les vessants que vorejaven el camí eren molt costerudes.

Una gran festa per als nostres estómacs era quan cada dues o tres setmanes la tia feia la fornada de pa, al forn que hi havia al poble per a ús comú de totes les famílies. Observàvem com pastava la farina i preparava els pans que introduïa al forn, i quan els treia, desprenien aquella olor tan característica i saborosa. No obstant això es trigava uns dies a poder-ne menjar, ja que calia estalviar i les llesques de pa havien de ser primes, i això no s'aconsegueix quan el pa encara és tendre. Però el més important venia al final, quan la tia Rossenda aplanava una mica de pasta, la untava amb oli, hi escampava sucre i quan la treia del forn... s'havia convertit en coca! Nosaltres tres ens la menjàvem bo i calenta.

Potser perquè la casa de Rialp on ens van acomodar havia servit abans com a estable de conills, l'oncle Lluís i els dos cosins hi van emmalaltir de tifus, mentre que la tia i jo, el nen escanyolit de la ciutat, que afortunadament ja estava completament adaptat, no vam emmalaltir. Tot i que, durant gairebé un mes, vam estar convivint amb els malalts, ja que el metge militar ens va posar en quarantena i ens va prohibir sortir de la casa, per no estendre la malaltia. Tampoc recordo, malgrat la neu i el fred de l'hivern, haver passat cap pulmonia, malaltia de la qual a l'hivern, abans de l'era dels antibiòtics, morien força persones. Efectivament, uns anys més tard, el 1943 l'oncle Lluís va morir, amb menys de seixanta anys, d'una pneumònia.

Però no només vaig gaudir durant tots aquests anys de molt bona salut, sinó que també recordo que, malgrat totes les penúries i dificultats, no vaig perdre l'alegria pròpia de la infància, encara que enyorava els pares i hi pensava sovint. Les nits de lluna plena, en mirar-la, pensava que els meus pares estaven veient la mateixa lluna. Més tard m'he assabentat que aquest també era un mitjà descrit ja a l'edat mitjana, i probablement molt abans, que utilitzaven els amants separats, per comunicar-se, però jo aleshores no havia llegit res dels amants de l'edat mitjana.

Pel que he explicat fins ara, podria semblar que les meves relacions amb la natura eren més aviat prosaiques i giraven només al voltant de la teca, però eren molt més íntimes i van deixar en la meva personalitat una empremta profunda. Em sembla recordar encara cadascun dels cims que s'albiraven des dels prats on menava les vaques a pasturar. Vaig aprendre a estimar la muntanya, un amor que ha perdurat durant tota la meua vida. Quan llegeixo els versos de Maragall: "no sé què teniu muntanyes que us estimo tant", puc dir: jo sí que ho sé, les estimo perquè són part de la meua infantesa. Ajagut sobre l'herba, m'agradava contemplar els dibuixos que feien i desfeien els núvols al cel. M'alegrava quan sortia el segon estel del capvespre, que en dèiem *l'estel dels vaquers* ja que era el senyal que podíem tornar amb les vaques cap al poble.

Més tard he sabut que probablement el primer era Venus, però quin era el segon, que és el que a mi m'interessava, no ho he sabut mai. Els pics que ens envoltaven només ens permetien veure un espai limitat del cel. Quan sortia l'estel tornava content al llogaret, sobretot perquè m'esperava el sopar, encara que m'ho passava molt bé amb les vaques. M'agradava veure quan pasturaven l'herba verda o quan remugaven, ajagudes sobre el prat. Especialment divertides eren les cabrioles i els jocs de les vedelles. No de totes, però encara

recordo els noms que tenien algunes de les nostres onze vaques. Em sentia molt segur amb elles i quan les duia a pasturar al costat de la Noguera Pallaresa, per anar a l'altre costat del riu si el corrent era fort m'agafava a la cua d'una i no hi havia problema. Em cridava l'atenció l'estricta jerarquia que guardaven entre elles. Com que els camins eren estrets, sempre anaven en fila i en un ordre preestablert. La Muts anava sempre davant i la Noia era l'última. No obstant això cal reconèixer que eren una mica talosses: tot i les garrotades i els cops de pedra, no entenien que no havien de tornar al mateix lloc d'on se les havia apartat un cop i un altre.

Ben al contrari passava amb els porcs. A la primavera, abans d'engreixar-los, els dúiem a pasturar prop del poble perquè desenvolupessin més múscul, és a dir més carn. He dit anàvem perquè era freqüent trobar-se amb altres nens i nenes que també hi venien amb els seus porcs. Jo els explicava com era Barcelona i sobretot el mar, però no s'ho acabaven de creure pas. Un cop explicant a una nena, que portava el bucòlic nom d'Alexandrina, que el mar era com si tot el que es veia, que era tota la vall de Rialp, estigués ple d'aigua, em va contestar: no diguis ximpleries! Generalment anàvem a camps que limitaven amb els horts del voltant del poble, per això la temptació d'anar a menjar les cols era molt gran per als porcs, però n'hi havia prou de donar-los un cop amb el bastó o tirar-los una pedra perquè no s'hi tornessin a acostar. Encara que poden ser agressius i mossegar, jo m'hi entenia molt bé, m'agradava gratar-los una mica la dura pell del clatell, ho agraïen amb grunys suaus. No recordo ni un sol cop que estiguessin agressius, és evident que corresponien amigablement a la simpatia que jo sentia per ells.

Encara que la matança del porc és una festa assenyalada, sempre m'omplia una mica de tristesa, que aviat desapareixia quan clavàvem queixalada a les primeres salsitxes fregides, producte del mateix porc que havia estat el meu amic. Encara que no me n'adonava estava vivint la llei de la vida. Aquesta llei va resultar especialment dura en el cas de la nostra gossa i amiga meva, Viola. És ben sabut que quan les persones passen gana els gossos encara més, i ja he dit la que passàvem nosaltres, o sigui que no cal dir si anaven magres els nostres gossos. Malauradament la Viola era molt llesta i no va trigar a descobrir que donant-hi un petit cop amb les dents, podia xuclar el contingut dels ous. Encara que nosaltres estàvem a l'aguait quan una gallina havia post un ou per recollir-lo quan encara era calent, la Viola encara era més ràpida.

Donades les circumstàncies, només cabia una solució: matar la Viola. Per executar-la calia tancar-la en un sac i com que ella no

mostrava cap interès a ficar-s'hi vaig haver de ficar-la-hi jo, ja que era l'únic en qui ella confiava. Encara recordo la seva mirada quan la vaig ficar dins el sac, ja que s'adonava del que l'esperava. Malgrat les tristeses en la infantesa s'obliden fàcilment, el pesar per la mort de la Viola i la seva mirada, em van acompanyar molt de temps. Haver d'experimentar la duresa d'aquesta llei de la vida en una edat primerenca, accentuada per la manca de les manifestacions d'afecte dels meus pares absents, encara que els oncles em van tractar com un fill més, estic segur que m'ha servit molt, per enfrontar-me a les lluites i avatars que la vida comporta.

Quan a l'hivern glaçava de veritat, em costava una mica haver de sortir a l'aire lliure, per portar el bestiar a abeurar, sobretot si el torb havia acumulat tanta neu que era difícil obrir la porta, però quan feia bon temps gaudia portant les cavalleries a abeurar a la font que estava a uns tres-cents metres de casa. Em sentia important i evidentment era una escena curiosa, un nen de la meua edat portant del ronsal un mul i un ase, com qui porta a passejar dos gossets. Durant tot l'hivern el bestiar quedava tancat a l'estable. Li donàvem el farratge a través de les comunicacions que existien entre el paller que hi havia al pis superior i els estables que eren a la planta baixa.

Com que la casa estava edificada en un vessant de pendent accentuat, cadascuna de les plantes es comunicava amb el carrer. Al pis del mig hi vivíem les persones. Gaudíem així de la calor animal que pujava de la planta baixa i de l'aïllament tèrmic que suposava tenir el paller a sobre de l'habitatge. Malgrat això on millor s'estava a l'hivern durant el dia era al voltant de la llar de foc, exceptuant les estones en què, sense importar gens el fred, organitzàvem les nostres batalles de boles de neu. Això ocorria sobretot en les estones d'esbarjo a l'escola, ja que era precisament a l'hivern quan teníem col·legi, perquè gran part de l'any estàvem ocupats en les feines del camp. A la nit, el millor lloc per dormir sense passar fred, era indubtablement submergir-se dins del fenc del paller.

A Rialp, no estàvem a prop del front de combat, sinó veritablement enmig. Perquè d'una banda a menys d'un quilòmetre muntanya amunt hi havia les trinxeres, tant de les tropes republicanes com nacionals. Llegint el diari de guerra del beat Pere Tarrés, que va fer de metge militar amb les tropes republicanes, em vaig adonar que durant uns mesos havíem estat veïns, encara que separats per la línia del front. Per l'altre costat a Olp, com si diguéssim a la nostra esquena, hi havia els emplaçaments de l'artilleria pesada dels nacionals i, encara que a una certa altura, els obusos passaven per

sobre dels nostres caps. Per això vaig experimentar molt de prop la guerra, encara que he de confessar que els nens no ens adonàvem que estàvem vivint una gran tragèdia.

Els pares, per contra, em van explicar després el que patien quan a la premsa sortien els durs combats que van tenir lloc a les pedres d'Auló, que ells sabien molt a prop de Roní (als diaris que parlaven d'aquests combats utilitzaven el nom "pedras de Aholo"). Va ser un dels llocs més durament disputats. La nit del 22 al 23 de maig de 1938 les avançades de la divisió 62 dels nacionals van haver d'abandonar la posició. L'endemà es va donar ordre de recuperar-la. Dues vegades es van llançar els nacionals al contraatac i van aconseguir ocupar la línia primitiva però altres tantes es van veure obligats a replegar-se davant la duresa extraordinària de l'atac i la densitat del foc de morter i d'artilleria. Els combats van ser tan intensos i hi van morir tants soldats, que durant molts anys excombatents, que van prendre-hi part i hi van sobreviure, tant de les tropes republicanes com de les nacionals, el dia que van tenir lloc els combats més aferrissats, assistien a una missa que se celebrava a Rialp, en sufragi dels companys caiguts.

Però nosaltres nens, quan havíem sentit una preparació artillera especialment intensa, que era senyal d'un atac o contraatac, anàvem al camí que baixava de la muntanya, a un costat del pont sobre la Noguera Pallaresa, per anar comptant els muls que, al cap de poques hores, començaven a baixar amb dos cadàvers a cada costat mal coberts amb una manta. Després, arribant a casa, ho explicàvem com si haguéssim assistit a un partit de futbol, la gent gran, que estaven horroritzats, no feien cap comentari, ja que era la forma de protegir-nos del trauma que ens hagués produït adonar-nos realment que érem testimonis d'una gran tragèdia.

El perill més gran que vam córrer en la nostra inconsciència va ser quan jugàvem manipulant la pólvora de la munició abandonada. No calia esforçar-se gaire per buscar-ne ja que se'n trobava pertot arreu. Amb la mateixa senzillesa com si estiguéssim jugant amb soldadets de plom, trèiem la bala i buidàvem la pólvora de la càpsula. Quan n'havíem acumulat força, muntàvem amb les restes d'alguna canonada trencada una mena de morter amb el qual disparàvem boles d'argila que aconseguien una petita distància, però que a nosaltres ens semblava important. Els més grans del grup, és a dir amb onze o dotze anys, van aprendre a manejar les bombes de mà que tiraven des del pont al riu, mentre que els petits amb cistelles anàvem recollint les truites que surant baixaven mortes per l'aigua. Es feia palès que la guerra pot embrutir no només els

combatents sinó tot el qui té al seu voltant, inclosos els nens. Cal tenir en compte que, tot i la simpatia natural pels animals amb què tractàvem, ningú no ens havia parlat d'una cosa semblant a l'ecologia, o de la protecció dels animals.

Però no tot era inconsciència: més tard els parents em van comentar que jo mateix els deia que resava molt pels meus pares. Calculo que això era quan ja tenia vuit anys, el que no recordo és quan i com vaig aprendre a resar. És segur que ho vaig aprendre de la meva família, dels pares en primer lloc, ja que eren bons catòlics i de les germanes escolàpies. Però a més de la meva àvia, del rosari de la qual ja he parlat, hi havia una tia de la mare, la tia Roseta, molt piadosa i que també tenia molt interès en la meva formació religiosa, encara que el que jo recordo d'ella estimulant-me a resar sigui ja dels anys de després de la guerra.

Finalment cal tenir en compte que, a Rialp, exceptuant els mesos de la collita en els quals no quedava temps per a res, anàvem a un col·legi on un matrimoni, mestre i mestra, ensenyaven als nens el primer i a les nenes la segona. També ells devien donar importància a ensenyar-nos a resar. Però de l'escola recordo poca cosa, només em va quedar gravat que el mestre, com que havia d'ensenyar als diferents grups d'edats diverses, alguna vegada em va encarregar que expliqués els nombres decimals i els trencats als d'edat força més avançada que la meva. Segons sembla l'àritmètica m'anava força bé.

Per fi va arribar el 26 de gener de 1939, probablement un dels dies més feliços de tota la meva infantesa. Estava amb les vaques en un prat per sota d'Olp, bastant per sobre de Rialp, quan de sobte, vaig sentir el repicar de campanes a la vall i vaig comprendre que les tropes republicanes s'havien retirat de Barcelona i ja no hi havia cap front que em separés dels meus pares. Vaig deixar les vaques soles i vaig baixar tot el vessant saltant i corrent. Vaig insistir-hi tant que aquell mateix dia l'oncle Lluís em va acompanyar a Sort per demanar al general comandant de tota la zona un salconduit per anar a Barcelona. Després m'he assabentat que era el general Sagardía de la divisió 62. Ja s'havia fet fosc i vam recórrer els 4 km de carretera de Rialp a Sort a la llum de la lluna plena. Era una nit freda, encara que jo ni me'n vaig adonar de content que anava, però m'esperava un desengany. El general ens va rebre molt amablement i em va dir que, en aquest moment, a Barcelona la població passava molta gana i que era millor esperar uns mesos. Recordant l'amabilitat del general en aquella trobada em va resultar penós quan em vaig assabentar, mig segle més tard, que va ser el

responsable d'una repressió molt sagnant de ciutadans del Pallars Sobirà.

L'espera se'm va fer llarga. Un consol va ser que vaig rebre molt aviat cartes dels meus pares. Suposo que jo també els vaig escriure, encara que no ho recordo. Durant les vuit setmanes que van seguir, tota la família ens vam dedicar a traslladar els pocs estris que teníem altra vegada a la casa de Roní, ja que el front ja s'havia desplaçat cap a la Cerdanya. Els últims dies de març, ens van concedir el salconduit per poder anar a Barcelona, acompanyat del meu oncle Lluís. Vam anar no sé si amb autobús o un camió militar fins a Lleida, on vam passar la nit, i l'endemà, vam prendre el tren cap a Barcelona. El tren anava abarrotat de gent, la locomotora era més que vella, arcaica i per al recorregut de menys de 200 km Lleida-Barcelona van caldre gairebé deu hores. Vam arribar al vespre, l'1 d'abril, i Barcelona estava de festa perquè era precisament el dia que havia finalitzat la guerra civil. Per a mi, havia finalitzat també la vida de pastor i, el que era més important, el temps de completa separació dels meus pares i de la meva germana.

La vida de pastor va ser dura, però també plena d'alegries i m'ha deixat un record inesborrable. Sempre que he tingut ocasió he anat a visitar els llocs on va transcórrer, i encara que això em faci saltar l'ordre cronològic, vull aturar-me una mica en la narració d'algunes d'aquestes visites, ja que pertanyen al record d'episodis de la meva vida, en un marc geogràfic unitari. La meva mare i germana em van acompanyar en una visita, devia ser cap a l'any 1943, i només recordo que, acostumat a l'estiueig a mar, vaig animar els meus cosins a construir un rai al riu de Santa Magdalena, on vam fer alguna capbussada, sempre molt breu ja que la temperatura de l'aigua tot i l'estiu era gèlida. Vaig saber que havia esclatat una bomba prop d'uns nens que estaven jugant i havia ferit una nena, la Maria de Patró, que jo coneixia molt bé.

El 1945, juntament amb el meu cosí Joan Baurés Cervós vam fer una altra visita al Pallars. Érem ja grandets i ens vam dedicar a visitar algunes famílies, que no ens coneixien personalment, però sempre ens van rebre molt bé. N'hi havia prou de dir que el meu pare i la mare d'en Joan eren de can Ramonilles de Roní perquè s'obrissin les portes. A Llavorsí, la primera família que vam trobar entrant al poble ens va convidar a dinar per celebrar amb ells la Festa Major. Durant una visita a Espot, a Escaló, vam fer nit a casa d'una altra família que no coneixíem però amb la qual estàvem emparentats de lluny. Feia la impressió que tot el Pallars Sobirà era com un poble en què es vivia l'hospitalitat. Espero que ara tot

i el turisme creixent encara es mantingui, si més no en part, la mateixa tradició. Durant aquesta visita, en una de les excursions pels boscos de Roní, que crec recordar era la Costa Negra, que havia estat escenari de cruentos combats durant la guerra, vaig trobar una calavera entre altres restes del front que estaven disseminades en un ampli espai. Me la vaig endur a Barcelona perquè ja havia decidit estudiar medicina.

En acabar l'estada, jo tenia moltes ganes de conèixer noves terres. Acompanyat d'un dels cosins de Roní que portava la meua maleta damunt del mul, vaig anar cap als boscos a prop de Sant Joan de l'Erm, on uns camions que transportaven fusta em van portar fins a la Seu d'Urgell. Allà recordo haver llegit la notícia del primer llançament de bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki i la rendició incondicional del Japó el 14 d'agost de 1945. Des de la Seu d'Urgell vaig anar a Puigcerdà, per agafar el tren cap a Barcelona. Encara que no havia abandonat Espanya, en aquell temps, a l'estació havia de passar la duana. El duaner, en introduir la mà enguantada a la maleta, va notar alguna cosa dura i em va preguntar què era, encara recordo la cara que va posar quan li vaig dir que era un crani que necessitava per als meus estudis de medicina. Va tancar ràpidament la maleta sense fer cap comentari i jo vaig pujar sense més al tren.

Durant la meua estada a Alemanya, les visites van ser molt escasses. Però en recordo especialment una el 1979 quan després de molts anys, em feia il·lusió veure una altra vegada la tia Rossenda i els cosins. En arribar a Espanya em van donar la trista notícia de la mort de la tia unes setmanes abans. Vaig viatjar ràpidament a Beraní, ja que en Joan, un dels meus cosins, s'havia traslladat a aquest poblet molt proper a Roní. Allà vaig saber que pocs dies abans, en Lluís, l'altre cosí, també havia mort, electrocutat arreglant una bombeta de l'estable. Esglaiat per la tragèdia vaig anar a resar al cementiri de Roní. El meu passat pirinenc quedava ple de records alegres, però el present estava cobert de núvols.

RETROBAMENT AMB BARCELONA I BATXILLERAT

Encara que tornava a Barcelona, després de la meua vida de pastor, més que un retrobament es tractava d'una primera trobada. Els records de l'època anterior a la guerra civil eren molt escassos, com és lògic tenint en compte que l'havia deixat amb només sis anys. Dins de l'alegria que tenien els pares per la meua arribada, els va causar tristesa el meu estat, no el físic ja que el nen esca-

nyolit tornava sa, robust i amb molt bons colors, però la meva indumentària mostrava la penúria en què havíem viscut. Com que a l'estiu anàvem descalços i a l'hivern amb esclops, la tia Rossenda m'havia confeccionat unes sabatilles amb la tela d'un capot rebutjat de soldat i unes soles de diversos pisos de cartró enganxats. No sé com serien els meus pantalons i la meva camisa, però sé molt bé que durant molt de temps ja no duia roba interior; i és que la que duia des de Barcelona, gairebé tres anys abans, ja l'havíem llençat feia temps, perquè estava feta miques.

Jo parlava amb les formes dialectals del Pallars Sobirà, i, per dir-li a la meva germana, que ja tenia disset anys i sempre em volia acariciar, que em deixés tranquil, la frase era *tate fui!* En les ocasions que he tornat al Pallars, no recordo haver sentit una altra vegada aquest modisme o alguns altres que amb prou feines recordo. A més, tampoc sé si hi ha gaires nens que parlin encara amb expressions pallareses i, si n'hi ha, probablement són pocs.

A la primavera de 1939, tan aviat com el col·legi Balmes dels escolapis va començar a funcionar, en un local provisional al carrer Comte de Salvatierra, els pares m'hi van matricular. Com que els mestres de Rialp havien estat molt bons i jo havia pogut compaginar la vida de pastor amb l'interès per aprendre, em vaig preparar ja per a l'ingrés al batxillerat. La imatge d'aquests mesos que em va quedar més gravada va ser que els pares escolapis anaven tots de paisà ja que encara no tenien sotanes. Mentrestant es van dur a terme les obres per reparar els desperfectes que havia patit el col·legi al carrer Balmes, al qual ens vam traslladar a la tardor. Durant el curs 1939-1940 vaig fer l'examen d'ingrés i em vaig preparar també per fer la primera comunió. Com que la fàbrica Naumann, durant la guerra, enviava poques màquines a Espanya, la situació econòmica de la nostra família era poc folgada i no van poder comprar-me un vestit de primera comunió. Però la vaig fer amb molta il·lusió, tot i els pantalons curts del vestit que portava.

Des del primer dia em vaig trobar molt a gust al col·legi encara que al principi hi va haver alguns problemes. Els meus modals i costums de pastor eren poc adequats per a un col·legi de pagament. Sobretot, acostumat a resoldre els desacords a cops de bastó, pedrades i cops de puny vaig trigar una mica a comportar-me com un nen de ciutat mitjanament educat. Els estudis em van anar bé des del començament i durant tot el batxillerat. No obstant això, no recordo haver estat mai en el Quadre d'Honor que hi havia penjat al vestíbul d'entrada del col·legi, ja que les meves notes de conducta van ser més aviat dolentes o mitjanes, en cap cas bones. Les altres

notes en canvi van ser bones i encara van millorar més quan el meu pare va decidir donar-me per cada nou cinquanta cèntims i per a la qualificació màxima, que era deu, una pesseta.

A més d'aquests, tenia alguns altres ingressos. Anava a comprar pilotes usades al camp de tennis, crec que era el de la Salut, i les revenia al col·legi per jugar al *saque*. Una altra font d'ingressos era comprar llibres que un condeixeble, segons sembla una mica més tímid que jo, em portava de casa i jo els venia a una llibreria de vell del Torrent de l'Olla, amb un cert marge de guany. Com que els pares em donaven una mica de diners per anar al cinema els dijous a la tarda, que era la tarda de festa, ja que el dissabte teníem classe tot el dia, i jo no tenia altres despeses, vaig poder estalviar alguns diners. Però aquest tret del meu caràcter català em va menar a una activitat que va portar conseqüències. Vaig descobrir que podia prestar diners amb interessos (no sé si aquests arribaven a una quantitat que podria qualificar d'usura, paraula que als meus dotze o tretze anys no coneixia).

Un dels nois a qui havia prestat 25 pessetes no me les acabava de tornar, i, quan jo hi vaig insistir, va acabar portant-me un rellotge que un rellotger em va confirmar que era d'or. A la meva pregunta de quant costaria un rellotge d'or, el pare, que no sospitava res, em va contestar que unes mil pessetes. En aquest moment em vaig adonar que estava trepitjant terreny perillós, i no m'equivocava. Un o dos dies més tard, el que m'havia donat el rellotge va ser interrogat per estar en contacte amb alguns alumnes grans de classes més avançades, que segons sembla es dedicaven a vendre divises. Encara que jo no tenia res a veure amb allò, segons sembla en l'interrogatori es va esmentar el meu nom. El professor que tenia llavors a la meva classe (no recordo si encara era el pare Altisent o ja el pare Moya) em va fer seure en un pupitre i em va demanar que descrivís tots els meus *negocis*.

Encara que en vaig ser absolt, perquè ja havia tornat el rellotge quan em vaig assabentar del seu valor, i les altres transaccions no eren il·legals, es va comunicar l'assumpte als meus pares. El resultat va ser catastròfic: van decidir que la meva mare em vindria a buscar cada tarda en sortir de l'escola per controlar millor les meves aventures. Als tretze anys que la mare vagi a buscar el seu fill en sortir del col·legi és veritablement vergonyós. Afortunadament, al cap de dues o tres setmanes, la mare se'n va cansar, i tot va tornar a la normalitat.

Encara que des del primer moment vaig fer bones amistats a l'escola, a última hora de la tarda i els diumenges a la tarda sovint baixava a jugar amb nois del carrer. Cal tenir en compte que en aquell temps hi havia molt poc trànsit de cotxes, més aviat passaven carros tirats per cavalls. Pel que sembla aquell tram del carrer de Rosselló havia estat en els seus temps camí de transhumància per a pas de bestiar, de fet recordo haver vist passar grans ramats d'ovelles, que ocupaven tot el carrer. Una cosa que ara em sembla insòlita i que probablement va desaparèixer abans de 1942. Pel que fa als jocs, no els recordo prou bé però, el més probable és que juguéssim a fet i amagar, a cavall fort o coses per l'estil, ja que no teníem diners ni per comprar bales.

Els altres nois que formaven la colla eren de famílies més aviat modestes, bons nois simpàtics. No recordo que cap d'ells fes el batxillerat. Sí que recordo molt bé la gran aventura que vam viure pocs dies abans de la revetlla de Sant Joan, quan els més petits estàvem guardant el munt de mobles vells i altres objectes, que havíem recollit del veïnat i que teníem preparats per a la foguera de Sant Joan, i una colla de nens més grans d'un altre carrer ens van atacar i van intentar robar-nos la llenya. Per sort aviat van arribar els grans de la nostra colla i van foragitar l'enemic, no sense abans intercanviar un bon combat amb un tipus de petards que anomenàvem trons. Els meus pares mai no van veure amb bons ulls aquests jocs al carrer, ja que els semblaven massa vulgars. Van durar poc temps, aviat les amistats de l'escola i de l'estiueig van ocupar tot el meu temps lliure. Però tant els jocs com els altres nens del carrer els recordo amb molt d'afecte. En Miguel va ser l'únic amic que va quedar com a company de joc. El nostre lloc preferit era el terrat de la casa, del qual érem generalment els únics amos, ja que a banda de nosaltres a la casa no hi vivia cap més nen.

Mentrestant, les meves notes havien millorat i el meu comportament, sense ser exemplar, era ja relativament decent. Em van adjudicar l'encàrrec de mantenir en ordre la biblioteca de la classe, perquè en aquell moment ja estava clar que jo llegia tot el que em queia a les mans, i escrivia amb una certa facilitat articles per al tauler d'anuncis de la classe. En aquesta època, una de les meves lectures preferides eren les novel·les de Peter Rice, de la col·lecció d'homes audaços. Per això, per als meus articles utilitzava el pseudònim de Hick Misèries, un dels acompanyants de Peter Rice, expert a llançar les llaçades, que s'utilitzen per atrapar animals, però que també servien per agafar els lladres de bestiar.

Amb l'excusa que hi havia molta feina per classificar els llibres de la biblioteca vaig aconseguir lliurar-me de la classe de gimnàstica sueca, que jo odiava, per considerar-la poc apropiada per a nois. Suposo que algun temps el dedicava realment a classificar els llibres, però sobretot l'aprofitava per llegir. Entre aquesta estona i el que dedicava a la lectura durant algunes de les hores d'estudi i també a casa meva, vaig aconseguir devorar pràcticament cada dia un llibre de la col·lecció Araluce i, a poc a poc, em vaig anar ficant en les obres de la literatura clàssica, especialment de l'Edat d'Or. Les lectures més serioses les combinava amb les novel·les d'Emilio Salgari, Zane Grey, Jules Verne, etc.

En el quart any de batxillerat vam començar amb el grec. Quina sorpresa vaig tenir quan en els prestatges baixos de l'armari de la biblioteca, que jo tenia l'encàrrec d'ordenar, vaig descobrir els quaderns d'exercicis de grec de l'any anterior, perfectament corregits pel professor, que era el pare Moya. S'hauria necessitat un grau de virtut molt més alt que el meu per resistir la temptació de copiar els exercicis. Jo ni tan sols ho vaig considerar com una temptació sinó més aviat com una oportunitat. Al cap de pocs dies jo era el millor de la classe, i de bon tros, en grec. Aviat se'm van acostar, encara que per separat, dos companys també *virtuosos*. Un d'ells era el millor de la classe en matemàtiques i l'altre en llatí. Vam quedar que jo els facilitaria les traduccions de grec i, a canvi, el matemàtic em donaria la solució dels problemes i el llatí les traduccions de llatí. La vida es va convertir en una cosa falaguera, però no sense treballs. El matemàtic per mantenir la seva posició deixava algun error en els problemes i, com és lògic, el mateix vam fer el *grecista* i el llatí amb les nostres traduccions. Abans de lliurar els resultats, cada un de nosaltres s'esforçava a trobar les trampes que li havien posat els altres. Això va esdevenir una mena d'esport divertit, amb el resultat que treballàvem amb més intensitat i temps que si ho haguéssim fet sense trampes. Sigui com sigui, érem els tres millors de la classe, no en conducta, però.

No parlaré dels meus quaranta condeixebles del curs de batxillerat encara que tots érem molt amics i els que encara viuen ho continuem sent. Ens reunim cada any una o dues vegades, per un dinar al club de polo. Però no puc estar-me de citar-ne alguns amb qui m'entenia especialment bé: José Luis Tarrida, que va morir d'un accident de moto; Joan Sabater i Joan Francolí, que també han mort; Jordi Olsina, que vivia al carrer Provença a prop de casa i amb el qual gairebé cada dia fèiem el camí junts quan sortíem de

l'escola, ha mort quan estava escrivint aquestes memòries; Manuel Reñaga, del qual també en parlaré més tard, etc.

Més o menys pel mateix temps vam començar la gran aventura de passejar amb les noies que anaven als col·legis de monges, sobretot a les Teresianes del col·legi de la Rambla de Catalunya, on ara hi ha unes oficines de la Diputació de Barcelona. L'únic inconvenient era que el meu pare era molt ordenat i a casa meva se sopava a les nou, una mica abans que, en aquell temps, en la majoria de les llars. Entre això i el fet que com a cavallers, després de passejar per la Diagonal i el Passeig de Gràcia, acompanyàvem les noies a casa, el resultat era que jo sempre arribava tard a sopar. Les esbroncades, encara que mai exagerades, es van convertir gairebé en una rutina.

Els més amics de la classe vam fundar el Club 600 i jo vaig ser encarregat d'organitzar els *guateques*, que així es deien aleshores el que ara es diuen més aviat *parties*. Se celebraven a les cases dels socis del club que tenien germanes. Jo em dedicava a completar el nombre d'assistents d'ambdós sexes a base de trucades telefòniques. Quan les coses sortien bé, ens arribàvem a reunir grups de fins a 20 o 24 persones, jo també m'encarregava de recollir les copes de cava de diferents famílies dels socis per dur-les a la casa on se celebrava la festa, ja que era difícil que una família en tingués tantes com necessitàvem.

A més dels *guateques*, una de les activitats del Club 600 consistia a organitzar excursions. La primera, quan teníem més o menys dotze anys, va ser al castell d'Eramprunyà, van seguir-ne algunes a Sant Llorenç del Munt. En una vam recórrer la gran diagonal i vam descobrir-hi l'interessant que era passar una mica de por. Vam decidir començar amb l'escalada. Algú ens va explicar que un bon lloc per aprendre'n era la roca plana al sot del Bac i hi vam anar. Aviat es va convertir en una de les nostres passions dominants. Cada diumenge, si no plovia, anàvem a escalar. Tenint en compte que era en la dècada dels anys quaranta del segle passat, no em cal detallar com era de primitiu el nostre equip comparat amb el que s'utilitza actualment. Quan se'n van assabentar els meus pares, com és lògic, m'ho van prohibir. Jo vaig amagar les cordes sota el llit sense pensar que també s'hi escombria, sota dels llits. Les cordes van ser descobertes i hi va haver esbroncada i reiteració de la prohibició, però vam continuar esculant.

A partir de 1944 es va afegir a les activitats del club jugar a pòquer. Allà vaig descobrir que sóc un jugador innat, digne d'una

novel·la de Dostojevskij. Més tard, quan vaig acabar el batxillerat i el meu pare em va lliurar la clau del pis, i amb això una major autonomia, de vegades vam passar tota la nit jugant-hi. Afortunadament el curs de la meua vida va seguir altres camins i no vaig acabar arruïnant-me a la taula de joc, com va ser el cas del meu besavi. Encara que com he dit odiava la gimnàstica sueca, ja que em semblava completament avorrida, jo anava tres nits per setmana, després de l'escola, al gimnàs Tiberghien al carrer Aragó, on a més de fer múscul em dedicava a la boxa i a la lluita lliure. Aquesta última venia estimulada perquè, en el mateix gimnàs, s'hi entrenaven alguns lluitadors professionals, entre ells Tarrés, que va ser cèlebre perquè batia els contrincants a cops de cap. Anys més tard, tenint en compte la meua professió de neuropatòleg, m'he demanat moltes vegades com quedaria el cervell dels contrincants, però sobretot el seu, que va registrar el major nombre de cops.

Entre l'escola i les activitats del Club 600 passaven els mesos de tardor, hivern i primavera. Com passava amb la major part de les famílies de classe mitjana no teníem cotxe. Els caps de setmana els passàvem a Barcelona i en els primers anys del batxillerat, abans que comencessin les activitats del Club 600, el diumenge acompanyava el pare a fer una passejada, o bé ens reuníem amb altres famílies a casa seva o a la nostra. Sovint anàvem a les Planes i l'oncle Joan, que era el meu padrí i cada any em regalava la mona de Pasqua, era molt bon cuiner i preparava la paella. Les meves cosines Maria i Joana, la meua germana i jo ens dedicàvem a recollir la llenya i, com és lògic, a jugar.

Al meu pare no li agradava el cinema, preferia el teatre i sobretot les revistes musicals. Encara ara taral·lejo alguna de les cançons de les revistes d'una companyia austríaca: *Luces de Viena* i *Viena es así*, que es van posar de moda. Era la vida corrent de la majoria de famílies catalanes, a mitjan segle xx, abans que comencés l'era del cotxe i de la televisió. Quan arribava la calor, encara abans de les vacances, o ja a l'octubre, al meu pare li agradava portar la família a prendre un gelat o granissat de cafè al Vienès, un local que es trobava al final del passeig de Gràcia. Un edifici que, segons la meua mare, l'havien edificat perquè el passeig de Gràcia no seguís cap amunt i fes la competència al Paseo de la Castellana de Madrid. Altres vegades anàvem a la Rambla de Catalunya a prendre orxata valenciana o el meu pare em portava a fer una cervesa a la plaça Reial, que llavors era molt concorreguda, i no estava deteriorada com ho acabaria estant uns anys més tard.

Però potser el més important de la nostra vida, des d'un punt de vista subjectiu és clar, començava immediatament després de la revetlla de Sant Joan, amb el començament de les vacances d'estiu. Eren vacances de veritat, començaven a finals de juny i duraven fins a l'1 d'octubre! Per contra, el meu pare només tenia quinze dies de vacances i durant molts anys encara treballava tot el dissabte, ja que fins a finals dels anys quaranta no es va anar introduint la setmana anglesa, en la qual el dissabte a la tarda era festiu. Per això la meua germana i jo ens n'anàvem amb la mare a Cubelles, on residíem tot l'estiu, com la resta dels estiuejants. Tot canvia —*panta rei*—, però per a mi el que més ha canviat des de llavors és precisament Cubelles. Afortunadament alguna cosa ha quedat en el record tal com està ara: el magnífic campanar que segueixo veient, de lluny, quan passo amb cotxe o amb tren per Cubelles. Però de prop, també aquí hi ha hagut un canvi, ja que ha desaparegut un *cavalcavia* que unia el campanar amb la rectoria, donant-hi un ambient gairebé medieval.

La colònia estiuenca la formaven unes dotze famílies i ens coneixíem tots. No cal dir que el més important era cada matí anar a la platja, els gairebé sis quilòmetres d'extensió els ocupàvem un màxim de cinquanta persones, que diumenge arribaven a tot estirar a cent. La majoria de les famílies ens trobàvem també dissabte quan anàvem a esperar el *tren de les vuit*, en què arribaven els pares i els membres de les famílies que havien de quedar-se a Barcelona per motius de feina. En les hores del migdia havent dinat, la majoria suposo que es dedicaven a fer la migdiada, jo generalment aprofitava per llegir. A partir de les cinc o sis de la tarda, quan la calor amainava, ens reuníem en diferents grups segons les edats i ens dedicàvem a diferents activitats que van anar variant des de 1939, el primer any, després de la guerra, fins al 1948, l'últim any que vaig estiuejar a Cubelles.

Una activitat que es va mantenir durant tots aquests anys va ser el ciclisme. Tenint en compte que els matins els passàvem a la platja, les excursions amb bicicleta no eren gaire llargues: a Calafell, Vilanova i la Geltrú, pantà de Foix, encara que algunes vegades fèiem més de 50 km per anar a berenar a Vilafranca del Penedès. Un lloc que mereix especial menció és Sitges, a 12 km de Cubelles, on, com he sabut després, durant la guerra mundial actuaven un nombre sorprenentment elevat d'espies d'ambdós bàndols. Sembla que als espies els agraden els llocs veritablement agradables com és el cas de Sitges. Allà vam descobrir unes noies angleses molt simpàtiques, no sé si eren espies, o família d'espies, amb les quals ens

trobàvem sovint. Ho fèiem amb discreció perquè no s'enfadessin les noies del grup de Cubelles, però d'alguna manera aquestes últimes se'n van assabentar i no hi va haver més remei que cancel·lar els viatges a Sitges en bé de la pau.

Encara que, mentre vaig escrivint, em van venint més records de la nostra vida d'estiuejants a Cubelles, com que probablement no es diferenciï del que era la vida del típic estiuejant català en els anys de la postguerra, no m'hi entretindrè més. No obstant això no puc deixar d'esmentar el meu contacte amb el camp, que llavors era més fàcil que no pas ara quan, pel fet que l'estiueig a la platja s'ha generalitzat, el que eren camps ara són cases. En aquells dies, no només els camps envoltaven enterament el poble, sinó que la meua família tenia vinyes i hortes que portaven uns masovers: Pep i Mília, que recordo amb molt d'afecte.

Tant el meu pare com jo, potser per la influència pirinenca, tendíem al camp. Quan el pare es trobava a Cubelles, molts dies sortíem de bon matí amb una mica de pa i esmorzàvem amb les figues i el raïm, recollits directament de la vinya. Al setembre jo repartia les meves activitats entre la recol·lecció del raïm i la tasca de trepitjar al cup, no cal dir que, això darrer, em semblava que podia estar ratllant la felicitat absoluta.

Repassant els meus records, és sorprenent el poc que vam viure la situació política de la postguerra. Mentre que la guerra l'havia viscut en carn pròpia, els anys després de la guerra civil van deixar molt poca petjada des del punt de vista polític. Els nacionals havien guanyat la guerra i Franco era el cabdill. Hi havia un partit únic que era la Falange i gairebé tots els de la classe ens vam allistar al Frente de Juventudes, encara que quan vam començar les nostres activitats muntanyenques ho vam anar deixant. Els meus pares comentaven alguna vegada d'algun parent que se n'havia anat a França perquè havia estat amb els republicans, el mateix que algun veí com el germà d'en Miguelito. A poc a poc en van anar tornant alguns, d'altres no. Recordo especialment un parent llunyà que vivia a Vilanova i la Geltrú i va tornar casat amb una mexicana, el seu germà es va quedar a França i no va tornar mai. A mi em va semblar una mica tràgic que la seva dona i una filla quedessin abandonades a Espanya. De vegades els meus pares o oncles comentaven alguna cosa de la política actual o de la guerra, però poques vegades perquè és evident que procuraven oblidar els fets, i es preocupaven més aviat dels problemes que comportava la necessitat de subsistir.